

УДК 327:323.173(470):[(47+57)-021.68:(477)]

DEZINTEGRACYJNA ROLA ROSJI NA PRZESTRZENI PORADZIECKIEJ NA PRZYKŁADZIE UKRAINY

Liubomyr Podsiadlo

*Uniwersytet Opolski w zakresie Nauk o polityce,
ul. Katowicka, 87B, Opole, Polska, 45-061, tel.: +48884171672,
e-mail: liubomyr.podsiadlo@gmail.com*

Ukraina jest największym państwem Europy Wschodniej. Relacje z Ukrainą odgrywają kluczową rolę dla mającej ambicje mocarstwowe Rosji. Rosja stara się na bieżąco definiować swoje interesy wobec Ukrainy i państw Europy Wschodniej a tzw. «bliska zagranica» jest od początku strefą jej żywotnych interesów mimo, że dawne republiki radzieckie odzyskały niepodległość. W celu reintegracji oraz odbudowy pozycji protektora i dominanta w tej części świata, Rosja podejmuje działania w trzech wymiarach: politycznym, gospodarczym i społeczno-kulturowym a także militarnym. Ukraina jest doskonałym przykładem zastosowania tzw. «czynnika rosyjskiego». Rosja ma możliwość wpływania na sytuację wewnętrzną poprzez obecność Rosjan w życiu politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Przykładem użycia mniejszości rosyjskiej jako narzędzia kontroli przestrzeni postsowieckiej jest kryzys ukraiński przełomu 2013–2014 roku, którego skutkiem stało się włączenie Półwyspu Krymskiego w skład Federacji Rosyjskiej. Rosja wmixowała się w wewnętrzne sprawy Ukrainy, posługując się argumentem ochrony mniejszości rosyjskiej na terytorium Autonomicznej Republiki Krym. Czy nie jest to nowa forma kontroli przestrzeni postsowieckiej? Czy ów precedens stanie się narzędziem przywoływania do porządku krajów, próbujących wyjść z rosyjskiej strefy wpływów? Rosyjska gra neoimperialna w praktyce oznacza dążenie do utrzymania rosyjskiej przestrzeni kulturowej i językowej oraz podtrzymanie poczucia odrębności narodowej Rosjan, co na trwałe pozwoli Rosji wpływać na procesy polityczne zachodzące w krajach z mniejszością rosyjską, zarówno za jej pośrednictwem jak i w obronie jej praw.

Słowa kluczowe: Ukraina; Federacja Rosyjska; mniejszość rosyjska; przestrzeń poradziecka.

Ukraina jest największym państwem Europy Wschodniej. Relacje z Ukrainą odgrywają kluczową rolę dla mającej ambicje mocarstwowej Rosji. Rosja stara się na bieżąco definiować swoje interesy wobec Ukrainy i państw Europy Wschodniej a tzw. «bliska zagranica» jest od początku strefą jej żywotnych interesów mimo, że dawne republiki radzieckie odzyskały niepodległość.

Owa praca badawcza jest poświęcona tematowi, który ostatnio znajduje się w centrum uwagi szerokiej społeczności Ukrainy oraz całego świata. To potwierdza się wieloma wystąpieniami państwowych i społecznych działaczy, którzy przeprowadzili wiele naukowo-badawczych konferencji i spotkań z ekspertami zajmującymi się tą dziedziną. W artykule przeanalizowano prace naukowe A. Bryca, P. Eberhardta, J. Gricaka, J. Potulskiego, L. Szewcowej, J. J. Matuszewskiej.

Rosja ma możliwość wpływania na sytuację wewnętrzną poprzez obecność Rosjan w życiu politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Przykładem użycia mniejszości rosyjskiej jako narzędzia kontroli przestrzeni postsowieckiej jest kryzys ukraiński przełomu 2013–2014 roku, którego skutkiem stało się włączenie Półwyspu Krymskiego w skład Federacji Rosyjskiej. Rosja wmixowała się w wewnętrzne sprawy Ukrainy,

posługując się argumentem ochrony mniejszości rosyjskiej na terytorium Autonomicznej Republiki Krym.

Ostatnie działania Rosji na Ukrainie skłaniają do postawienia takiej tezy oraz upoważniają do następujących pytań badawczych. Czy obecnie kształtuje się nowa doktryna rosyjskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa? Czy częścią tej doktryny jest obrona praw mniejszości rosyjskiej i ochrona jej interesów? Czy w tym celu Rosja jest gotowa stosować całą gamę środków, włącznie z interwencją militarną? I na koniec, czy mniejszość rosyjska stanie się narzędziem kontroli. Postaram się odpowiedzieć w artykule na powyższe pytania i prześledzić casus Ukrainy.

Geopolityka dostarcza ponadto ideologicznych uzasadnień prowadzonych batalii informacyjnych. W opozycji do ideologii liberalizmu promuje «neokonserwatywne mocarstwo postliberalne walczące o sprawiedliwy świat wielobiegunowy, broniące tradycji, wartości konserwatywnych, prawdziwej wolności». «Rosyjska cywilizacja eurazjatycka» jest przeciwstawiana «cywilizacji atlantyckiej pod przywództwem USA» dążącej jakoby do demontażu rosyjskiej państwowości i do hegemonii nad światem. W kontekście rywalizacji tych cywilizacji objaśniano także kryzys wewnętrzny na Ukrainie, a następnie konieczność aneksji Krymu. W doktrynie geopolityki informacja stanowi niebezpieczny oręż: jest to zarazem broń o niskich kosztach, broń uniwersalna, o nieograniczonym zasięgu, łatwo dostępna, bez barier w postaci granic państwowych.

Rosyjska wojna informacyjno-psychologiczna z Ukrainą trwa nieprzerwanie od lat. Od początku była wojną przeciwko «pomarańczowej dżumie» (powszechnie stosowany stereotyp propagandowy), zapewniła wsparcie dla obozu Janukowycza na przełomie 2003/2004, a następnie jego zwycięstwa w wyborach prezydenckich (2010). Wojna ta ma tło geopolityczne: budowa Eurazji jako gigantycznej strefy wpływów Rosji (w miarę możliwości od Pacyfiku po Atlantyk) z Moskwą jako centrum napotyka problem suwerennej Ukrainy, którą położenie (a także pozablokowy status) postawiły w sytuacji zawieszenia między Wschodem a Zachodem.

Prowadzone od wielu lat antyukraińskie batalie informacyjne na początku br. weszły w ostrą fazę wojny informacyjnej. Ich celem było przede wszystkim zdestabilizowanie sytuacji na Ukrainie i wywarcie presji na jej władze i obywateli, by przyjęli rozwiązania ustrojowe proponowane przez Federację Rosyjską, zapewniające jej kontrolę nad Ukrainą i pozostanie tego kraju w rosyjskiej strefie wpływów. Chodziło zarazem o «zamulenie» własnej i światowej opinii publicznej za pomocą zróżnicowanego przekazu. Opinię zewnętrzną postawiono przed wyborem: albo «rosyjska dominacja na obszarze b. ZSRR», albo «globalny Majdan» (totalny chaos); na scenie wewnętrznej natomiast trwała agitacja w swoistym plebiscycie propagandowym, czy Krym ma być kolejnym stanem USA, czy podmiotem Federacji Rosyjskiej. W rezultacie ofiarami agresji informacyjnej Kremla stały się w pierwszym rzędzie własne społeczeństwo i «największy podzielony naród świata», czyli rosyjskojęzyczni obywatele państw powstałych po rozpadzie ZSRR [12, s. 115].

Podczas operacji krymskiej Rosja zademonstrowała światu możliwości i potencjał prowadzenia wojen informacyjnych. Ich celem jest podporządkowanie elit i

społeczeństw innych państw w sposób niezauważalny, przy wykorzystaniu różnych tajnych i jawnych kanałów (służb specjalnych, dyplomatycznych, medialnych), oddziaływania psychologicznego, dywersji ideologicznej i politycznej. Batalie informacyjne rosyjscy politycy i dziennikarze uzasadniają koniecznością przeciwdziałania «infoagresji cywilizacji atlantyckiej pod przywództwem USA» na «cywilizację rosyjską/eurazjatycką», tj. wykorzystywanym od lat argumentem z arsenału geopolityki stosowanej [13]. Ukraina jest doskonałym przykładem zastosowania tzw. «czynnika rosyjskiego». Rosja ma możliwość wpływu na sytuację wewnętrzną poprzez obecność Rosjan w życiu politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Separatystyczny przewrót i aneksja Krymu zostały bowiem dokonane z udziałem rosyjskojęzycznych obywateli Ukrainy, poddanych uprzednio odpowiedniej obróbce (intoksykacji) psychologiczno-informacyjnej [5, s. 179].

Ukraina jest największym państwem Europy Wschodniej. Jest też ważnym ogniwem w polityce Federacji Rosyjskiej. Składa się na to jej położenie geopolityczne i wspólna historia. Relacje z Ukrainą odgrywają kluczową rolę dla mającej ambicje mocarstwowe Rosji. Państwo ukraińskie zajmuje ważną pozycję w międzynarodowym handlu bronią, posiada rozbudowany cywilny przemysł lotniczy, znajduje się w czołowej dziesiątce producentów i eksporterów stali. Ukraina jest kluczowym państwem tranzytowym dla eksportu nośników energii do Unii Europejskiej. Jest też dużym producentem węgla i ma ogromny potencjał w zakresie produkcji rolnej. Jest to też część tzw. strategicznego pasa czarnomorsko – bałtyckiego, którego znaczenia nie da się przecenić dla bezpieczeństwa i interesu geopolitycznego Moskwy. Dlatego Rosja stara się na bieżąco definiować swoje interesy wobec Ukrainy i państw Europy Wschodniej a tzw. «bliska zagranica» [2, s. 64] jest od początku strefą żywotnych interesów mimo, że dawne republiki radzieckie odzyskały niepodległość.

W celu reintegracji oraz odbudowy pozycji mocarstwa światowego i dominanta w tej części świata, Rosja podejmuje działania w trzech wymiarach: politycznym, gospodarczym i społeczno-kulturowym. Celem była polityczna formuła zjednoczenia przestrzeni postsowieckiej – Wspólnota Niepodległych Państw. W skutek iluzoryczności podejmowanych tam działań i fiaska reintegracji środkami politycznymi, Rosjanie uznali, że najpierw należy doprowadzić do reintegracji ekonomicznej i stworzenia wspólnej przestrzeni gospodarczej – Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza [8, s. 36]. Równoległe do integracji gospodarczej podjęto wojskową – Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ). Mimo wysiłków, inicjatywy integracyjne Rosji natrafiały na opór niektórych państw członkowskich WNP np. Uzbekistanu oraz grupy GUAM, z Ukrainą na czele (dodatkowo Gruzja, Azerbejdżan i Mołdawia). Rosja była coraz bardziej zaniepokojona, stopniową utratą wpływów w obszarze «bliskiej zagranicy». Powodem były m.in. kolejne «kolorowe rewolucje» [11, s. 43]. Wielu komentatorów uważało, że jest to przejaw klęski dotychczasowych prób zapewnienia sobie wyłącznych wpływów w regionie. Zdystansowanie republik poradzieckich, w tym Ukrainy, które w utrzymywaniu niezbędnych więzów z Rosją upatrywały raczej drogi do «cywilizowanego rozvodu» groziło wyborem atrakcyjniejszego wzorca zachodniego. Federacja Rosyjska zastosowała nowe narzędzia w celu skutecznej kontroli

przestrzeni Europy Wschodniej. Postawiła na wybrane państwa, przypisując większe znaczenie stosunkom bilateralnym oraz na tzw. politykę «soft power» (używane zamiennie ze «smart power», czyli inteligentną władzą), co w praktyce oznacza politykę kulturową z językiem rosyjskim na czele oraz wykorzystanie literatury, kinematografii, muzyki, szkolnictwa i instytutów kultury rosyjskiej w celu kreowania pozytywnego i atrakcyjnego wizerunku Rosji [7, s. 189].

Najskuteczniejszym nośnikiem polityki kulturowej na obszarze Europy Wschodniej stała się mniejszość rosyjska. Jej znaczenie polityczne podkreślił prezydent Władimir Putin podczas Światowego Kongresu Rosjan oświadczając, że rodacy to «bynajmniej nie prawnicza» kategoria, a pojęcie «russkij mir» wykracza daleko poza granice Rosji a nawet poza granice etniczności. Prezydent FR sformułował tezę, że «silna diaspora jest warunkiem silnej Rosji» [4, s. 129]. To oznacza, że Rosja staje się gwarantem praw i obrońcą ludności rosyjskojęzycznej za granicą. Innymi słowy w przyszłości faktyczna lub domniemana dyskryminacja Rosjan może stać się przyczyną podjęcia przez Rosję działań odwetowych.

Ukraina jest doskonałym przykładem zastosowania wspomnianego tzw. «czynnika rosyjskiego», gdyż Rosja ma możliwość wpływania na sytuację wewnętrzną właśnie poprzez obecność Rosjan w życiu politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Jest to tzw. «jedwabna rusyfikacja» [9, s. 47]. Ponadto sytuacja narodowościowa na Ukrainie jest dość złożona i pokazuje duży wpływ «czynnika rosyjskiego» na demografię Ukrainy. Spis powszechny przeprowadzony w 2001 roku pokazał, że Rosjanie tworzą najliczniejszą grupę mniejszościową. Przed odłączeniem się Autonomicznej Republiki Krym, Rosjanie stanowili ogółem 17,3 % ludności Ukrainy, czyli 8,33 mln [15]. Największa koncentracja Rosjan to wspomniany Krym, gdzie stanowią 58,3 % mieszkańców. Zaś na wschodzie Ukrainy największe skupiska Rosjan znajdują się w obwodach ługańskim – 39 %, donieckim – 38,2 %, charkowskim – 25,6 %, dniepropietrowskim – 17,6 % i zaporoskim – 24,7 %. Południowe obwody z największą ilością Rosjan to chersoński – 14,1 %, mikołajewski – 14,1 %, odeski – 20,7 %, i stolica Ukrainy, Kijów – 13,1 % [15]. Bohdan Krawczenko uważa, że w latach 1959–1970 napłynęło na Ukrainę około miliona Rosjan, a łącznie w latach 1939–1970 – aż 9 mln [6, s. 223–224]. Miejscem osiedlenia za czasów ZSRR, tak jak okresie w Imperium Rosyjskiego, był Krym, region charkowsko-doniecki oraz wybrzeże czarnomorskie [2, s. 68].

Specyfika Ukrainy polega na tym, że ukraińscy Rosjanie nie czują się ludnością napływową. Niektórzy uważają się za tubylców, ponieważ są potomkami przesiedleńców [9, s. 49] albo zamieszkali na Ukrainie w ramach wewnętrznych migracji czasów ZSRR, kiedy nie funkcjonowała tożsamość etniczna a radziecka. Status Rosjan w strukturze społecznej Ukrainy stoi na dość wysokim poziomie a nabycie statusu mniejszości nie miało negatywnego wpływu na ich pozycję [3, s. 94].

18 marca 2014 roku Władimir Putin w swoim orędziu, w którym uzasadnił konieczność aneksji Krymu, zaznaczył, że naród rosyjski stał się jednym z najbardziej rozdzielonych narodów świata. «Miliony ludzi położyły się spać w jednym państwie, a obudziły w innym, stając się mniejszością narodową». Stwierdził, że na Krymie były podejmowane działania na rzecz przymusowej asymilacji Rosjan: «Nie mogliśmy

pozostawić mieszkańców Krymu w nieszczęściu. To byłaby zdrada». Putin przywołał również wyniki sondażu, w którym 92 % Rosjan wsparło włączenie Krymu do Rosji. Włączając Krym, odniósł się do woli narodu rosyjskiego. Mówił także o «nieprofesjonalnych i cynicznych działaniach Zachodu destabilizujących sytuację na Ukrainie», przeciwstawiając je «pokojowym działaniom Rosji» [13].

W rosyjskich realiach kontroli państwa nad większością mediów tradycyjnych (telewizja, radio, gazety) techniki propagandowe nie napotykać większych przeszkód. Wiadomości, które się w nich pojawiają, są moderowane przez specjalistów od technologii politycznych, którzy decydują, jakie informacje są użyteczne dla osiągnięcia określonych celów, a jakie należy blokować jako szkodliwe.

Kolejnym krokiem Rosji wobec Ukrainy stało się domaganie się reformy konstytucyjnej, która przekształciłaby ją z państwa unitarnego w federalne ze znacznym uprzywilejowaniem regionów wschodnich i południowych. Podczas spotkania ministra spraw zagranicznych Rosji, Siergieja Ławrowa z ministrem spraw zagranicznych Ukrainy Andrijem Deszczycą w Hadze padło stwierdzenie, że nie ma innej możliwości rozwiązania konfliktu jak federalizacja Ukrainy, czyli «aby każdy region miał możliwość bezpośredniego wyboru swoich władz, ustawodawstwa i gubernatorów, miał prawo zaspokajać swoje potrzeby, prawa swoich obywateli w zakresie gospodarki, finansów, kultury, sfery socjalnej i prawa do kontaktów z regionami państw sąsiednich, czy to Polski, Litwy czy Federacji Rosyjskiej» [16]. Zmiana ustroju administracyjnego dawałaby możliwość wywierania presji na władze centralne za pośrednictwem wspomnianych regionów.

Plan maksimum Moskwy dąży do przeprowadzenia referendum w sprawie samookreślenia się regionów południowo-wschodnich Ukrainy oraz nadania rosyjskiemu statusu języka państwowego. Powodem takich żądań a zarazem pretekstem do ingerencji w wewnętrzne sprawy Ukrainy stało się posunięcie nowego ukraińskiego parlamentu z lutego 2014 r., uchylające ustawę o podstawach polityki językowej. Zostało ono odczytane jako ewidentny dowód na represyjną politykę władz ukraińskich względem mniejszości rosyjskiej. Wykorzystał to Kreml, rozgrywając nastrojami, strasząc ludność rosyjskojęzyczną. Rosja rozpoczęła swoistą wojnę informacyjną, siejąc nieprawdziwe informacje, manipulując faktami [17]. Stacje rosyjskojęzyczne emitowały wiadomości o napastowaniu ludności rosyjskiej przez ukraińskich ekstremistów, co miało tworzyć klimat lęku i zagrożenia, który przełożyłby się na poparcie ludności dla wcielenia Krymu do Rosji oraz poparcia separatystycznych działań na wschodzie i południu Ukrainy. Represjom zaprzecza raport Rady Praw Człowieka ONZ [18].

Taktyką Rosji wobec Ukrainy jest zdestabilizowanie kraju i wzniesienie rebelii na wschodzie i południu, czego przejawem jest przejmowanie kontroli nad kolejnymi podmiotami w południowo-wschodniej Ukrainie. Narzędziem w ręku Rosjan są tzw. separatysty, którzy zostali wsparci przez uzbrojone oddziały rosyjskiego specnazu bez znaków rozpoznawczych. Ich działaniom towarzyszy akceptacja ze strony części mieszkańców. Celem Rosji jest delegitymizacja nowych władz oraz dyskredytacja Ukrainy na arenie międzynarodowej [1, s. 65]. Rosja przez swoje działania chce pokazać słabość Ukrainy, która nie jest w stanie zapanować nad sytuacją wewnętrzną

a decyzje władz ukraińskich jedynie rozniecają konflikt wewnętrzny, przybierający znamiona wojny domowej. W ten sposób chce udowodnić, iż Ukraina nie może stać się partnerem dla Unii Europejskiej i NATO. Wieloaspektowa gra Rosji ma na celu zmianę postrzegania Rosji z państwa, które ingeruje w wewnętrzne sprawy Ukrainy w stabilizatora regionu, który «gasi pożar» [1, s. 172]. Przeprowadzona wyżej analiza polityki etnicznej Federacji Rosyjskiej, etnocentryczne podejście do mniejszości rosyjskiej w Europie Wschodniej, uprzywilejowane traktowane rosyjskojęzycznych, zwłaszcza w trakcie ostatnich wydarzeń na Ukrainie oraz wypowiedzi czołowych polityków rosyjskich, m.in. prezydenta Władimira Putina [19], ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa uzasadniają postawianą na wstępie tezę o mniejszości rosyjskiej jako nowym, długoterminowym narzędziu kontroli nad obszarem postradzickim.

Casus Ukrainy pokazuje, że Rosja od państw «bliskiej zagranicy» będzie wymagać tzw. «polityki dobrosąsiedztwa» [20], której jednym z elementów jest «przestrzeganie przez dane państwo w pełnym zakresie praw politycznych i kulturalnych zamieszkującej je ludności rosyjskojęzycznej (w szczególności, ale nie tylko, Rosjan i obywateli rosyjskich); oczywiście zakres takich uzasadnionych praw oraz ocena ich przestrzegania będzie dokonywana przez samą Rosję» [20]. W praktyce oznacza to perspektywę utrzymania rosyjskiej przestrzeni kulturowej i językowej oraz podtrzymanie poczucia odrębności narodowej Rosjan, co na trwałe pozwoli Rosji wpływać na procesy polityczne zachodzące w krajach z mniejszością rosyjską, zarówno za jej pośrednictwem jak i w obronie jej praw. Tym bardziej, że szef rosyjskiego MSZ Siergiej Ławrow oświadczył, iż «Rosja będzie stawać w obronie swoich rodaków w każdym kraju na świecie» [21]. A jest kogo chronić, bowiem na całym świecie żyje ponad 137 mln Rosjan. Za granicami Rosji mieszka około 21 mln Rosjan. Poza Ukrainą, najwięcej Rosjan żyje w Kazachstanie – 4,5 mln (24 % ludności) i w krajach bałtyckich. Na Łotwie – 556 tys. (27 % ludności), w Estonii – 342 tys. (25 % ludności) i na Litwie – 175 tys. (6 % ludności). Rozpatrując aktywność Moskwy można wywnioskować, że wykorzysta ona na różne możliwe sposoby owo oddziaływanie na mniejszość, dostosowując je każdorazowo do uwarunkowań geopolitycznych wspomnianych państw. Niepokój może budzić marcowa wypowiedź przedstawiciela FR w ONZ Witalija Czurkina, który stwierdził, że «język nie powinien być wykorzystywany do segregowania i izolowania grup społecznych» [22], odnosząc się w ten sposób do sytuacji Rosjan w Estonii. Wynik referendum przeprowadzonego na Terytorium Autonomicznym Gagauzji również pokazuje tendencje separatystyczne i deklarację przystąpienia do Unii Celnej. Zaś prezydent Naddniestrza zwrócił się podczas swego corocznego orędzia do władz w Kiszyniowie z propozycją «prawnego uregulowania konfliktu», co innymi słowy oznacza deklarację zacieśnienia związków z Federacją Rosyjską.

Analizując ostatnie działania Rosji na Ukrainie należy zauważyć, że Federacja Rosyjska pragnie sama stać na czele procesów integracyjnych oraz za wszelką cenę dąży do utrzymania na tym obszarze Europy dominującej pozycji, i to z zastosowaniem różnorodnych środków, w tym także siły militarnej.

W «Strategii narodowego bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej do 2020 roku» z 13 maja 2009 roku zapisano: «Rosja będzie pragnąć rozwijać potencjał regionalnej i subregionalnej integracji i koordynacji na obszarze państw członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw przede wszystkim w ramach samej WNP, a także organizacji Umowy o kolektywnym bezpieczeństwie i Euroazjatyckiej współpracy ekonomicznej». Rosja nie może pozostać na uboczu procesów, które będą rozwijały się w Partnerstwie Wschodnim.

Inkorporacja Krymu i towarzysząca jej wojna informacyjna jest efektem konsekwentnie realizowanej od lat polityki umacniania państwa i odbudowy stref wpływów Rosji, a także mobilizacji społeczeństwa. Jest także zbieżna z realizowaną od lat polityką, zarysowaną w Doktrynie bezpieczeństwa informacyjnego z 2000 roku, w której do głównych zagrożeń zaliczono m.in. «upowszechnianie dezinformacji o Rosji i działalności federalnych organów władzy państwowej» [11]. Celom neutralizacji «wojen informacyjnych» przeciwko Federacji Rosyjskiej służyły realizowane w ostatnich latach programy prezydenckie, takie jak: «Stworzenie pozytywnego wizerunku Federacji Rosyjskiej», «Umocnienie bezpieczeństwa informacyjnego Rosji» czy «Budowanie jednolitej przestrzeni informacyjnej Rosji», które prezydent Putin podporządkował celom wzmocnienia obywatelskiej tożsamości wieloetnicznego społeczeństwa Federacji Rosyjskiej [23]. Wymiar zewnętrzny tej polityki wynika z przeświadczenia Kremla o próbach wpływania na procesy zachodzące w Rosji i na obszarze poradzieckim. Przeświadczenie to «naukowo» uzasadnia doktryna geopolityki, kierując infoagresję głównie przeciwko geopolitycznym przeciwnikom (Zachodowi, w pierwszym rządzie – USA i NATO).

Rachunek zysków i strat poniesionych w rezultacie wojny informacyjnej nie jest istotny: ważne jest, jak ten rezultat zostanie przedstawiony. A ten przekaz propagandowy był jednoznaczny: prezydent Putin zrealizował swój plan z sukcesem. I był to sukces globalny.

Należy wnioskować, że rosyjskie batalie informacyjne będą kontynuowane. Wykrystalizowała się bowiem nowa doktryna Putina. Jest to doktryna geopolityczna, eurazjatycka, antyliberalna, zorientowana na rywalizację z Zachodem i dominację Rosji w Eurazji. Z tego względu zadaniem racjonalnej debaty publicznej jest i będzie w najbliższym czasie ograniczanie sfery rosyjskich mitów politycznych i zideologizowanych działań propagandowych, wyjaśnianie ich mechanizmów i celów.

Trzeba podkreślić, że działania wszystkich dotychczasowych prezydentów Ukrainy (nawet obecnego) zmierzały w kierunku niedopuszczenia do pełnej zależności od Rosji. Wyraźny był tu wpływ pierwszych rosyjskich deklaracji po rozpadzie ZSRR, które uznawały Ukrainę za «państwo sezonowe». Pełne uzależnienie Kijowa od Moskwy byłoby początkiem realizacji takiego scenariusza. Zacieśnianie współpracy UE z Ukrainą oddala tę perspektywę. Szczególnie rozwiązania proponowane w zakresie współpracy gospodarczej, włączenie Ukrainy do obszaru obowiązywania europejskich reguł gry rynkowej mogą w przyszłości zmniejszyć zależność Kijowa od Rosji. Otwarcie się rynków europejskich na ukraińskie produkty i usługi spowoduje, że kierunek rosyjski stanie się mniej atrakcyjny niż dzisiaj. Jeśli obok tego doszłoby do chociaż częściowego uniezależnienia się Ukrainy od rosyjskich dostaw surowców

energetycznych, na przykład przez współpracę w ramach Wspólnoty Energetycznej, mielibyśmy do czynienia z zupełnie inną sytuacją i pozycją Kijowa w regionie. W chwili obecnej głównym narzędziem wywierania wpływów przez Kreml jest umiejętność budowania silnej pozycji kapitału rosyjskiego w strategicznych branżach, często poprzez wykorzystywanie niejasnych, postsowieckich zasad panujących w gospodarce i umiejętność wywierania nacisków politycznych. Federacja Rosyjska do perfekcji opanowała, jak w sytuacjach kryzysowych swoją pomoc uzależnić od uzyskania koncesji lub udziałów w ważnych z jej perspektywy branżach i poszczególnych podmiotach gospodarczych. Kontrpropozycja europejska może osłabić tę formę nacisku [10, s. 245].

Ukraina występuje jako «strefa buforowa» między Rosją a Unią Europejską. Od 16 do 30 listopada 2011 r. Ukraińskie centrum Badań Politycznych im. Razumkowa przeprowadziło badanie ankietowe. Opracowano 32 wywiady z deputowanymi Rady Najwyższej Ukrainy, przedstawicielami centralnych i regionalnych organów władzy wykonawczej, państwowych i pozarządowych ośrodków badawczych, szkół wyższych w Kijowie i innych regionach Ukrainy, a także z przedstawicielami mediów. Ukraina, europejskie państwo, nie posiadające większych wpływów, poszukuje swojego miejsca na arenie międzynarodowej. Taką charakterystykę najczęściej podawali respondenci podczas wywiadu. Jednocześnie, znaczna część ankietowanych charakteryzowała Ukrainę albo jak państwo «strefy buforowej» między Europą a Azją, albo jak kraj, który znajduje się pod wpływem Rosji. Już w ostatnim czasie ta opinia się nieco zmieniła, i większość respondentów uważa że wpływ Rosji osłabnął i nadal maleje, a wpływają na to zmiany w społeczeństwie ukraińskim. Ale rola Ukrainy jako rywala, bufora między Zachodem a Rosją zostaje, i kluczowe w tej sytuacji jest zadanie Zachodu: wspierać Ukrainę, wzmacniając ten bufor nie tylko dyplomatycznie lub politycznie przyczyniając ku rozwiązaniu konfliktu, a przyłożyć maksymalnie wysiłków we wszystkich kluczowych dziedzinach, które pomogą powstrzymać agresora i nie dadzą możliwości temu się rozpowszechnić.

Dziś Ukraina nie ma zewnętrznych gwarancji niepodległości, suwerenności i terytorialnej integralności. Takie przekonanie podzielała większość (65,7 %) respondentów. Właśnie dlatego współpraca Ukrainy z Unią Europejską, dalszy rozwój i umocnienie stosunków ekonomicznych, politycznych, socjalno-kulturowych stworzą możliwość umocnienia pozycji lidera regionalnego oraz szybszego wprowadzania reform by zapewnić stabilność polityczną i gospodarczą, a w efekcie by ukształtować państwo stabilne, kwitujące, europejskie, państwo suwerenne i niedzielone, państwo bez wojny.

BIBLIOGRAFIA

1. *Bryc A.* Rosja w XXI wieku: gracz światowy czy koniec gry? / A. Bryc. – Warszawa, 2009.
2. *Eberhardt P.* Liczebność i rozmieszczenie ludności rosyjskiej w republikach postsowieckich na przełomie XX i XXI wieku / P. Eberhardt // Sprawy narodowościowe. – 2008.
3. *Gricak J.* Nowa Ukraina: nowe interpretacje / J. Gricak. – Wrocław, 2009.
4. *Horska N.* Aktywność narodowa mniejszości rosyjskiej na Ukrainie (1991–2004) / N. Horska. – Łysomice, 2009.

5. *Kaczyńska K. J.* Federacja Rosyjska: nowe narzędzia kontroli przestrzeni postradzieckiej / K. J. Kaczyńska // *Przegląd Geopolityczny*. – 2014. – Tom 8.
6. *Krawczenko B.* Socialni zminy i nacionalna swidomost' w Ukraini XX stolittia / B. Krawczenko. – Lwów, 1997.
7. *Matuszewska J. J.* Trzy światy: modele polityki zagranicznej Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych i Rosji w perspektywie analizy komparatystyczno-dyskursywnej / J. J. Matuszewska. – Warszawa, 2010.
8. *Potulski J.* Społeczno-kulturowy kontekst aktywności międzynarodowej Federacji Rosyjskiej / J. Potulski. – Gdańsk, 2008.
9. *Szapowałowa N.* Strategia penetracyjna Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy / N. Szapowałowa. – Lublin, 2006.
10. *Szewcowa L.* Samotnie państwo. Dlaczego Rosja nie stała zachodem i dlaczego Rosję trudno z Zachodem / L. Szewcowa. – Moskwa : Moskowski Centr Karnegi, 2010.
11. *Szeptycki A.* Półwysep krymski w stosunkach między Federacją Rosyjską i Ukrainą / Szeptycki A. // *Stosunki Międzynarodowe*. – 2013. – Nr. 1 (t.47).
12. *Tymanowski J.* Ukraina między wschodem a zachodem / J. Tymanowski. – WDINP UW, 2014.
13. *Darczewska J.* Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej / J. Darczewska // *Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia*. – Nr 42. – Warszawa, 2014. – Tryb dostępu : http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/anatomia_rosyjskiej_wojny_informacyjnej.pdf, 07.04.2015.
14. *Rocznik strategiczny 2008/09 / pod red. Romana Kuźniara*. – Warszawa, 2009.
15. Численность и состав населения Украины по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года. – Режим доступа : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/>, 07.04.2015.
16. *Wierzbowska-Miazga A.* Rosyjski plan wasalizacji Ukrainy / A. Wierzbowska-Miazga // *Analizy OSW*. – Tryb dostępu : <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/rosyjski-plan-wasalizacji-ukrainy>, 07.04.2015.
17. Kłamstwo za kłamstwem. Jak Rosja manipuluje faktami i wprowadza chaos informacyjny. – Tryb dostępu : http://wyborcza.pl/1,75477,15552413,Klamstwo_za_klamstwem_Jak_Rosja_manipuluje_faktami.html, 07.04.2015.
18. Raport ONZ: na Ukrainie nie prześladowano rosyjskiej mniejszości. – Tryb dostępu : <http://www.rp.pl/artukul/1102216.html>, 07.04.2015.
19. Putin o Donbasie: Noworosja. Tyle że przed carami byli tam Tatarzy i Kozacy. – Tryb dostępu : <http://www.tvn24.pl/putin-o-donbasie-noworosja-tyle-ze-przed-carami-byli-tam-tatarzy-ikozacy,420393,s.html>, 07.04.2015.
20. *Menkiszak M.* Doktryna Putina: Tworzenie koncepcyjnych podstaw rosyjskiej dominacji na obszarze postradzieckim / M. Menkiszak // *Komentarze OSW*. – Tryb dostępu : <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarzeosw/2014-03-27/doktryna-putina-tworzenie-koncepcyjnych-podstaw-rosyjskiej>, 07.04.2015.
21. Лавров : министр-террорист? – Режим доступа : <http://balyua.wordpress.com/>, 07.04.2015.
22. Россия озаботилась правами русских в Эстонии, намекнув на историю с Крымом. – Режим доступа : <http://glavnoe.ua/news/n170294>, 07.04.2015.
23. *Kremlin.ru*, 12.02.2013, volgapress.ru, 07.04.2015.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2015

Прийнята до друку 15.05.2015

ДЕЗИНТЕГРАЦІЙНА РОЛЬ РОСІЇ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ**Любомир Подсядло**

*Університет Ополе, (Республіка Польща)
87B, Katowice Str., Opole, Poland, 45-061, tel.: 48884171672,
e-mail: liubomyr.podsiadlo@gmail.com*

Україна є найбільшою державою Східної Європи. Відносини з Україною відіграють ключову роль для Росії з її великодержавними амбіціями. Росія старається по ходу справи визначати відносини з Україною та державами Східної Європи, а так званий "близький закордон" з самого початку є зоною її життєвих інтересів незважаючи, що давні радянські республіки повернули собі незалежність. З метою реінтеграції а також відбудови позиції протектора і домінанта в цій частині світу, Росія вживає заходи у трьох вимірах: політичному, господарчому та соціально-культурному і військовому. Україна є досконалим прикладом застосування так званого "російського чинника" збоку Росії. Росія має можливість впливу на внутрішню ситуацію через присутність росіян в політичному, господарському і культурному житті. Прикладом використання російської меншості як знаряддя контролю на пострадянському просторі є українська криза перелому 2013-2014 року, якої наслідком стало включення Кримського Півострова до складу Російської Федерації. Росія втрутилась у внутрішні справи України, послуговуючись аргументом охорони російської меншості на території Автономної Республіки Крим. Чи не є то нова форма контролю пострадянського простору? Чи даний прецедент стане знаряддям заклику до порядку країн, що намагаються вийти з російської зони впливів? Російська неоімперіальна гра на практиці означає прагнення до утримання російського культурного і мовного простору, підтримку відчуття національної відмінності росіян, що дозволить Росії надовго впливати на політичні процеси, які протікають в країнах з російською меншиною, як за її ж посередництвом так і для захисту її ж прав.

Ключові слова: Україна, Росія, російська меншина, пострадянський простір.

DISINTEGRATIVE ROLE OF RUSSIA ON POST-SOVIET SPACE ON THE EXAMPLE OF UKRAINE**Lyubomyr Podsiadlo**

*Opole University,
87B, Katowice Str., Opole, Poland, 45-061, tel.: 48884171672,
e-mail: liubomyr.podsiadlo@gmail.com*

Ukraine is the largest country in Eastern Europe. Relations with Ukraine are important for Russia. Russia is trying to define its interests towards Ukraine and Eastern European countries. «Near abroad» is from the beginning the zone of its interests. In order to reintegrate and reconstruct dominant position in this part of the world, Russia undertakes political, economic, socio-cultural and military activities. Ukraine is an excellent example of the use of the Russians, because Russia has the ability to influence the internal situation by the presence of the Russians in the political, economic and cultural life. An example of the use of the Russian minority as a tool to control post-soviet space is a crisis in the Ukraine 2013–2014. Its effect has become the inclusion of the Crimean peninsula into the Russian Federation. Russia interfered in the internal affairs of Ukraine, using the argument of protection of Russian minority in the territory of the Autonomous Republic of Crimea. The questions arise. Is this a new form of control of the post-soviet space? Does this a precedent become a tool to recall order countries which are trying to get out of the Russian zone of influence? In practice Russian neo-imperialist game means striving to keep the Russian space and maintain a sense of national identity of Russians, what will allow Russia to influence the political processes taking place in the countries of the Russian minority, both through it and in defense of its rights.

Key words: Ukraine; Russian Federation; the Russian minority; post-soviet space.